

Una experiència de treball des de la perspectiva de gènere:

Projecte d'intervenció comunitària amb dones en la zona de Valdebernardo

Introducció

El que s'exposa a continuació és l'experiència d'un projecte de dona amb perspectiva comunitària en un barri del districte de Vicálvaro (Madrid). Aquest article recull les claus i les línies de treball d'un projecte que es desenvolupa des de fa ja set cursos.

Les persones som éssers socials que irremeiablement necessitem estar amb l@s altr@s i som per l@s altr@s. Les persones -i el que vivim amb elles- ens poden fer sentir millor i ser més felices... És per això que des de l'Educatió Social/ Intervenció Social donem tanta importància a fomentar, recolzar, i acompanyar experiències d'unió, embolics, trobades i conjuncions de vida... Creiem que amb l@s altr@s, des de l@s altr@s, i entre nosaltr@s, altres barris i altres llocs són possibles.

Els orígens

Tot va començar coincidint amb el canvi de mil·lenni, l'any 2000. Va ser aleshores quan des del *Centro de Servicios Sociales* de Vicálvaro es va detectar la necessitat d'acompanyar les noves veïnes de Valdebernardo en el seu procés d'acomodació al nou barri. Un barri estrenat de nou per una població diversa.

Va ser aleshores quan se'ns va fer l'encàrrec: calia posar en marxa un projecte amb dones que fos generador de coses bones tant per a elles, com per a les seves famílies i -per la reverberació- per al barri.

En què consisteix

El projecte de *Mujeres de Valdebernardo* va suposar la creació d'un espai específic de dona en el districte caracteritzat per tres claus: el desenvolupament personal, la interculturalitat i la perspectiva de gènere.

En un principi va ser constituït per un sol espai i un petit grup de dones. A poc a poc noves dones s'hi van anar sumant i, després de molt desitjar i somniar, van anar generant dos, tres, i fins quatre espais on conèixer-se, compartir, i on seguir invitant noves veïnes i amigues.

Avui, el Projecte el constitueixen quatre grups oberts a les participants i, tot i que cadascun d'ells gira al voltant d'una activitat concreta, comparteixen continguts comuns –amb el fet que les dones puguin assistir a un o altre grup indistintament i en qualsevol moment del curs, es pretén afavorir la perspectiva comunitària del projecte i el foment del teixit social de la zona-.

Les claus

En destaquem tres:

Els processos

El Projecte creu en els processos i aposta per ells. Es delecta en el dia a dia, en cada dona, en cada moment, en allò específic i únic de cada dia que ens fa ser diferents del dia anterior i del que segueix, en allò que cada una aporta i “embolica” i que serveix per continuar teixint en mans d'altres, entre totes. Teixits individuals que es troben i s'embullen en somnis i desigs d'algunes, de moltes, de totes...

És per això que l'estructura, forma i contingut del Projecte va canviant en funció d'aquest procés, d'aquesta recerca en la que anem trobant cada dia.

La participació

El Projecte entén la participació com a mitjà indispensable per a la construcció d'aquests processos personals, familiars i grupals –ja que a una més gran implicació de les participants, major creixement i satisfacció reporten-.

Consisteix en una participació a diferents nivells (disseny anual, programació, desenvolupament, avaluació...) que fa que les implicades sentin com a seu el Projecte i desitgin que noves dones hi participin.

Els continguts transversals

Són tres:

- El desenvolupament personal i l'autoestima
- la perspectiva de gènere i
- la interculturalitat i la convivència

Són continguts treballats en tot espai, moment i activitat com a mitjà per a la consecució dels objectius generals del Projecte.

Els objectius

1. Fomentar l'adquisició de capacitats personals i socials entre les dones per a la seva major autonomia i integració tant a escala individual com grupal.
2. Generar canvis personals i familiars que previnguin o millorin la seva qualitat de vida.
3. Crear xarxes de suport entre les participants de cara a promoure actituds de tolerància, acceptació, respecte mutu i solidaritat.
4. Facilitar el coneixement, l'adaptació i integració de les destinatàries en recursos comunitaris.

Les destinatàries

Als inicis, les destinatàries van ser les dones del barri de Valdebernardo. El perfil era ampli, els únics requisits eren ser dona i no trobar-se en edat escolar obligatòria.

Per què tanta amplitud? Per dos motius:

- pel caràcter comunitari del Projecte
- i pel desig que les participants fossin representatives del barri de Valdebernardo amb tota la seva riquesa i diversitat.

Partint d'aquest perfil, l'estratègia metodològica va consistir en proposar el Projecte a totes aquelles dones que acudissin a Serveis Socials expressant la seva solitud, el seu desarrelament en el nou barri i la necessitat de conèixer gent i/o de sortir de la seva rutina i dedicar-s'hi un temps. Com a conseqüència d'això, ens trobem amb un grup inicial de dones joves (la majoria entre 20 i 35 anys), moltes d'elles sense parella -o amb company absent- i fills a càrrec, i de diferents orígens culturals.

En l'actualitat, i com a conseqüència del procés de grup, el perfil de les participants s'ha vist ampliat: les edats són variades - arribant a superar en molts casos els 60 anys-, gairebé totes són mares –tot i que pertanyen a distintes generacions- viuen en diferents barris de Vicálvaro –tot i que majoritàriament a Valdebernardo-, i les seves característiques personals i socials són bastant diverses.. Creiem que, ara com ara, el perfil és representatiu de la població femenina de Valdebernardo i del districte.

Què fem un dia qualsevol de grup?

Els dimarts al matí, aprofitem per practicar Tècniques de Relaxació Musicoteràpia i Treball Corporal, acompanyades sempre d'una infusió i d'algunes lllaminadures.

Els dimarts a la tarda, alternem passeigs i cafès amb pel·lícules que parlin d'altres dones i de les seves vides.

Els dijous al matí, ens dediquem a reflexionar sobre la nostra salut, sobre la salut integral de les dones.

Els dijous a la tarda, les nostres mans s'emboiquen en els Tallers Creatius mentre prenem un cafè o una infusió i xerrem de totes aquestes coses quotidianes de les que tan poques vegades se sol parlar: sentiments, desigs, somnis, anhels...

Compartim sabers, experiències, i retalls de vida i temps en grups, sortides, i altres activitats de dones, per a dones.

Sobre la perspectiva comunitària

Aquest Projecte posseeix una perspectiva comunitària, tot i que no ambiciona ser un projecte comunitari perquè ni el seu enfocament és global, ni compta amb tots els agents ni amb tota la població. La idea original del projecte no pretenia un grup tancat de dones amb un nombre de sessions limitades, el que somniava era crear quelcom més que una intervenció purament grupal. Per això va partir d'aquesta perspectiva, d'aquesta mirada que buscava promoure, trobar, connectar un grup ampli de dones del barri que, a través del compartir experiències, construí xarxes i convivència, sentint-se i reconeixent-se com a veïnes, que fossin –com a nosaltres ens plau denominar-ho- *creant barri*.

Entenem que el Projecte té perspectiva comunitària perquè, ara com ara:

- incorpora un col·lectiu ampli que representa gran part de les dones del barri,
- i és un col·lectiu generador de relacions, d'afectes, d'ajuda, de veïnatge...

Les dones no només es relacionen en els espais de grup sinó també al col·legi, quan van a comprar, al carrer, a les Comunitats de Veïns... i com a conseqüència d'això no ho fan només entre si, sinó també entre famílies, amb altres veïnes i veïns... *Crear barri* significa fomentar la trobada, el que tenim en comú, entrellaçar les diversitats: edat, classe social, experiències de vida, nivell d'estudis, origen cultural –entenent per origen cultural el de la dona d'Andalusia, el de l'emigrada castellana que va venir fa dècades a treballar com a empleada domèstica, el de la de Ceuta, el de la gitana, la marroquina, la de Vicálcaro de tota la vida... I tot això transformar-ho en riquesa, en quelcom valuós per a cada una de les participants, per al grup i també per al barri.

Crear barri significa fomentar la trobada, el que tenim en comú, entrellaçar les diversitats

El desenvolupament de la participació

A continuació, reflectim com la participació de les implicades –que ha anat prenent diferents formes i incrementant-se amb el temps- ha anat redefinint el Projecte:

- Ho ha fet créixer i evolucionar fins a arribar a ser tal com és avui dia, el que ha implicat una participació a diferents nivells:

Participació en el disseny, mitjançant la definició d'horaris i continguts específics, l'augment del nombre d'espais grupals, les propostes d'activitats, sortides i tallers...

Participació en l'execució i difusió, per mitjà de l'assumpció d'actuacions concretes, que han pogut ser a títol individual o grupal:

- a títol individual han assumit tan tasques puntuals, com tasques que exigien un compromís en el temps (**encarregades de tallers, de materials, de cafè-te...**)
- s'han organitzat en grups –**les comissions**- per preparar determinades activitats i realitzar tasques, que han pogut ser puntuals o allargar-se en el temps (preparació d'una sortida, organització d'un dia de riu amb paella...).

Participació en l'avaluació, a través de diferents celebracions i reunions per a la reflexió sobre el passat i la construcció del futur: les Jornades de Començament de Curs i les Assemblees de Primavera i Fi de Curs.

- Ho ha anat fent a mida del barri, del col·lectiu de dona, i de les necessitats de les participants. Una mesura que, al seu torn, no és única i estàtica sinó dotada d'un dinamisme paral·lel al de les participants i el context.

- Ha anat fomentant que les implicades ho sentin seu, ho valorin, ho alimentin i ho cuidin.
- Ha dotat als processos d'una gran càrrega educativa i els ha convertit en espais per al desenvolupament personal.
- L'ha convertit en un projecte vinculat a altres recursos i obert a la participació en el barri i a la col·laboració amb altres entitats.

Una participació que, tanmateix, no arriba a entrar en conflicte amb les claus, objectius i metodologia d'un Projecte ideat per anar evolucionant i creixent lliurement sempre dins d'uns paràmetres d'allò que, com a professionals, considerem educatiu i adequat als seus fins últims.

El fullet com a símbol

Feia temps que somniàvem amb crear un suport escrit que parlés del que fèiem, de perquè ho fèiem i quan... I per fi va arribar el moment en el qual se'ns va donar l'oportunitat d'idear el nostre fullet.

Redactar el text ens va resultar senzill. Havíem explicat i *publicitat* tantes i tantes vegades el Projecte de tan diverses maneres (a tècniques dels Serveis Socials de l'Ajuntament, a altres professionals de l'àmbit de la intervenció social, a potencials participants, a les nostres pròpies famílies i amics...), que aviat vam definir els continguts, el registre i l'estructura de l'escrit.

El disseny, tanmateix, era una altra cosa... Com que era l'element que captaria aquesta primera atenció, aquesta atenció decisiva, volíem que resultés atractiu, alhora que un reflex d'alguns elements clau del Projecte.

Quan ens vam posar a pensar en el logotip, ens van passar pel cap diversos símbols: tres símbols gràfics i un color.

- Els símbols gràfics:
L'espiral i la planta enfiladissa, *que havien estat dos símbols que ens havien ajudat a explicar en diferents reunions amb altres professionals dues formes de moviment, de creixement. Claus que es donaven de manera simultània en el Projecte.*

Per una banda, l'espiral simbolitza el moviment que genera el mateix procés, tant a escala interna (en cada una de les participants i en el mateix grup), com a escala externa (al barri, districte, des de o per al grup). És, a més, la representació del treball grupal com a finalitat en si mateix.

Per l'altra, la planta enfiladissa simbolitza totes les connexions, relacions, embolics, que es van generant amb el barri, amb altres col·lectius, amb altres dones, i que no segueix un ordre preestablert, sinó que va creixent i ramificant-se en funció de totes les relacions i propostes que van sorgint. Simbolitza el

que és estable en aquest procés, la seva essència i que, paradoxalment, és el moviment.

Possible gràcies a una estructura que permet fluir, traspasar als i a les altres i, també, deixar-se traspasar per ells i elles. Una estructura que no tan sols facilita, sinó que promou embolicar-se en l'espiral de la vida.

El símbol de dona pel que representa en si, perquè “parla de dona”, i perquè segons qui el miri, podrà veure una silueta de dona amb els braços oberts ballant i rient...

- El color: el violeta, per ser el que al llarg del temps i fins als nostres dies, cultures i cultures han associat a la fecunditat i a la dona.
Un fons violeta sembrat de formes i colors variats que parlen de dones que fecunden somnis, il·lusions, llaços, i noves maneres de ser.

Davant la curiosa pregunta: Per què dones?

És curiós com això de *crear barri* pot semblar tan femení. Generar relacions, convivència, suport, solidaritat, acollida... són valors associats al rol social tradicional de la dona. Són valors que si aconseguim que saltin de l'espai d'allò privat a l'àmbit d'allò social, a la pràctica de l'ésser ciutadanes, ens permetrà contribuir al desenvolupament de la comunitat. Per això rescatem allò bo dels models socials de ser dona i ho promovem per afavorir i fomentar la convivència i la construcció de barri (perspectiva comunitària).

Pretenem treure allò positiu d'aquests patrons adjudicats a les dones – la cura de l'altre, la solidaritat, l'escolta, l'ajuda mútua... - i fer-lo gran, donar-li espai, cultivar-lo. Recuperar allò bo, potenciar-ho i obrir noves possibilitats de fer, de pensar i de ser dona en comunitat.

Rescatem valors tradicionalment associats a la dona –que en molts casos es generaven i mostraven en espais exclusivament femenins, com als *filandons*¹ i que considerem formidables i desitjables en tots els membres d'una societat humana.

Amb això, tanmateix, no podem ni volem oblidar que existeixen altres valors, alguns dels associats al rol tradicional dels homes, que també volem conquerir i fruir les dones, i per això, des del Projecte, també reivindicuem nous rols de dona: dones que demanen, que volen, que es dediquen un temps a elles mateixes, que es qüestionen la *tradicció*, i que busquen noves activitats i identitats en les seves vides.

A tall de conclusió, dir, que pretenem promoure aquelles habilitats pròpies del rol femení que poden ser satisfactòries, però també potenciar totes aquelles altres que permetin una recerca lliure del ser mestressa de la pròpia vida,

Rescatem allò bo dels models socials de ser dona i ho promovem per afavorir i fomentar la convivència i la construcció de barri

d'aprendre a anar teixint la història personal de cada una, essent conscients que en aquest espai de dona que compartim cada una pot ser ella mateixa i somniar-se, i que des d'ell se l'alena i se la respecta, i ella es fa gran (es viu la diferència -també la individual-, com a valuosa).

I, partint de la curiositat, (associada negativament a les dones), intentem respondre, esbrinar i pensar juntes per construir noves respostes, noves preguntes i accions (des d'on cada una i entre totes puguem), que suposin canvis envers un barri, una societat, i un món més just i més lliure.

La vida serà teixir i cantar?

- Teixir com enllaçar, embolicar positivament. Teixim grups, tallers, en definitiva, espais on mans i paraules generen converses, convivència, barri...
- Cantar, des del nostre anhel, amb l'aire nascut de l'ànima, tot expressant allò que ens diu el cor: comunicar-nos.
- Volem afegir al teixir i cantar, el dansar -que en sànscrit significa anhel de viure-. D'aquí les nostres festes, les nostres celebracions de tot allò bo construït i compartit i de tots els desigs i anhels personals i comuns.

En definitiva,
teixim, cantem i
dansem trobades

En definitiva, teixim, cantem i dansem trobades, expressions profundes de la persona, desigs i anhels de vida, per construir amb altres espais on viure entre veïnes, on ser amb altres.

Les seves valoracions

Per acabar passem a transcriure part de les valoracions que durant aquests vuit cursos han anat realitzant les dones que han participat d'aquest embolic:

- “Per a mi, abans, tots els dies eren iguals. Ara tinc un dia preferit: és el dijous i desitjo que arribi”.
- “Joestic aquí sola a Valdebernardo i abans no parlava amb ningú. Ara vaig pel carrer i saludo dones del grup al col·legi, potser parlem o ens veiem al supermercat.”
- “Ens ho passem molt bé juntes i aprenem unes de les altres.”
- “Jo el que més valoro és la barreja de races.”
- “He conegut noves amistats. M'hi trobo bé. M'oblido i em distrec.”
- “Em sentia tancada i aquest grup ha estat una sortida per a mi.”
- “És un espai fora d'allò de cada dia, del tragí. Que tinc els dijous per a mi.”
- “Al principi amb vergonya. Ara som de la família, ens trobem més unides, tenim confiança”.
- “El grup em dona pau interior. Estic contenta.”
- “M'agrada la companyia, m'allibero. M'ho passo bé i frueixo”.

Des del principi han valorat moltíssim fruir d'aquest espai per a elles -era una necessitat explicitada-, així com la unió i la col·laboració entre si. Al llarg del temps han anat expressant allò que els aportava el projecte:

- Conèixer altres dones, altres cultures i costums. Conèixer altres grups i associacions de Vicálvaro
- Aprendre a conèixer-se més elles mateixes i a expressar-se, a cuidar-se més, a sentir autoestima, a sentir-se valuoses, a ser capaces de superar dificultats i a mirar de ser més felices.
- Aprendre a tenir un espai propi, i aprendre coses noves.

En allò referent a les companyes, apunten que els aporten companyonia, seguretat, amistat, comprensió, sinceritat, alegria, sensació de benestar, escolta, suport i ajut.

Pel que fa a la seva evolució personal en el grup, les seves valoracions són molt positives i reflecteixen una millora en el sentir personal. Aquestes són algunes de les seves afirmacions: "Em trobo millor", "Segura de mi mateixa", "Més animada", "Tranquil·la", "Alegre", "Més forta", "Amb les idees més clares", "Més contenta", "Feliç"...

En unes jornades comunitàries del barri, en el segon any de vida del projecte, van expressar el següent:

"És un espai per a nosaltres on coneixem altres dones i altres cultures, on aprenem les unes de les altres i fem amistats. El grup ens serveix per sortir de la rutina diària i valorem més. Allà xerrem, compartim les nostres vides, ens escoltem, comprenem i recolzem."

Les nostres intencions

Esperem haver donat en aquest escrit les pinzellades suficients per a una intuïció inicial de l'esperit d'aquest projecte creixent i canviant, amb el desig de poder ampliar-les en el futur a qui ho desitgi.

1 Filandó, prové de filo- filar, espai on s'aplegaven les dones (normalment a casa d'alguna) per, juntes, realitzar tasques com el treball del lli, la llana, la neteja d'hortalisses, teixir... entre altres. Així, mentre xerraven, la tasca esdevenia més lleugera. Aquest terme s'utilitzava a Lleó i Zamora.

Elia del Rey Puentes	Diplomada en Magisteri i en Educació Social (sòcia d'AMES)
María Montero Monferrer	Diplomada en Treball Social i Educadora Social habilitada. redhza@yahoo.es